

شبکه هدهد

و تربیت کودک

حلقه هنر و رسانه دفتر تبلیغات خراسان رضوی

حسن خفاجه

تابستان ۹۵

Contents

مقدمه.....	۶
کودک در لغت و اصطلاح.....	۷
کودک در فقه اسلامی.....	۷
کودک از نگاه قرآن کریم.....	۸
پایان کودکی.....	۸
کودک در علم روانشناسی.....	۸
کودکی نخست.....	۹
کودکی میانه.....	۱۰
کودکی پایانی.....	۱۰
تربیت در لغت و اصطلاح:.....	۱۰
تربیت دینی:.....	۱۱
عوامل تربیتی.....	۱۳
خانواده.....	۱۳
۲- رسانه های صوتی و تصویری (تلویزیون).....	۱۶
تلویزیون.....	۱۶
قابلیت های تلویزیون.....	۱۷
کارکرد رسانه ها.....	۱۷
کارکردهای مثبت تلویزیون.....	۱۸
تلویزیون و تأثیر منفی آن بر کودک و نوجوان.....	۱۹
راه های مقابله با کارکردهای منفی تلویزیون.....	۲۰
ماهواره.....	۲۰
شبکه ماهواره ای همد فارسی.....	۲۱
تاسیس شبکه همد فارسی.....	۲۱
مخاطبان شبکه همد.....	۲۱
برخی ویژگی های شبکه همد.....	۲۲

شبکه هدهد و تربیت کودک

- ۲۳ نمونه هایی از برنامه های شبکه جهانی هدهد:
- ۲۴ نقش تربیتی شبکه ماهواره ای هدهد در کودکان
- ۲۴ ۱- نقش مثبت داشتن شبکه هدهد در تربیت کودکان
- ۲۵ ۲- نقش مکمل شبکه هدهد در تربیت کودکان
- ۲۵ ۳- تحلیل و بررسی عملکرد شبکه هدهد فارسی
- ۲۸ برخی منابع

چکیده:

شبکه هدهد بعنوان یک شبکه ماهواره ای، مفاهیم دینی را در معرض مشاهده مخاطبین خود یعنی کودکان می گذارد و در امر تربیت دینی کودکان با تولید برنامه های دینی و شیعی موفق و تاثیر گذار بوده است. و از جایی که مخاطبین این شبکه جهانی کودکان هستند و یکی از عوامل تربیتی در عصر حاضر رسانه ها و از جمله آنها شبکه ماهواره ای هدهد می باشد در کنار سایر عوامل تاثیر گذار در تربیت کودکان چون خانواده می تواند نقش مکملی را ایفا نماید. و هر گاه این عوامل در یک جهت قرار گرفتند روند تربیت را کامل خواهند نمود و نتیجه مطلوب که تربیت صحیح دینی است محقق خواهد شد، بر این اساس در تحقیق حاضر تلاش شده نقش عوامل تربیت همچون نقش مهم خانواده و بالخصوص رسانه و از جمله آنها شبکه ماهواره ای هدهد فارسی می باشد در تربیت صحیح دینی کودکان مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و نقش تاثیر گذار و مکمل این شبکه ماهواره ای در تربیت کودکان بدست آمده است.

کلید واژه ها: هدهد فارسی، تربیت دینی، دوران کودکی، خانواده دینی، رسانه

مقدمه

انسان اشرف مخلوقات عالم است و خداوند بخاطر خلقت او خود را ستوده و احسن الخالقین نامیده است، مهمترین ویژگی انسان استعداد تربیت پذیری اختیاری اوست که او را از سایر موجودات عالم متمایز نموده است. بر این اساس انسان موجودی تربیت پذیر است و بهترین زمان برای تربیت او دوران اولیه حیاتش می باشد که از آن تعبیر به دوران کودکی می شود و خداوند متعال از باب صفت لطف و رحمت خود توسط رسولانش دستورات و الزامات لازم جهت تربیت صحیح را به انسانها جهت تربیت صحیح کودکان ارازانی داشته است. لذا کودک انسان این قابلیت را دارد که اگر از عوامل تربیت که عبارتند از خانواده، مدرسه، همسالان، جامعه، رسانه ها و.... است استفاده لازم را ببرد، می تواند تربیت مورد نظر خالق عالم را برآورده نماید، لهذا باید برای تربیت کودک قبل از تولد، مراحل و مقدمات تربیت صحیح را مد نظر داشته باشد چرا که اگر به این امر اهتمام نداشته باشد در مسیر زندگی دچار خلل و گرفتاری خواهد شد. از طرفی جایگاه اولیه تربیت خانواده است و باید آنرا مهم تلقی نماید، بر این اساس خانواده اولین و مهمترین عامل تربیت کودک خواهد بود و اگر این مرحله از تربیت با مضامین عالی الهی پیوند بخورد نتیجه مطلوب بدست خواهد داد و کودک اولین و مهمترین گام تربیت را محکم بر خواهد داشت و هر گاه سایر عوامل هم مدیریت شوند و در جای خود صحیح مورد استفاده قرار گیرند تربیت صحیح دینی محقق خواهد شد. از جمله آن عوامل می توان به نقش رسانه های صوتی و تصویری اشاره نمود که در عصر حاضر جزئی از زندگی هر خانواده ای شده است، حال ضرورت ایجاب می کند که در کنار سایر عوامل تربیتی نگاه ویژه ای به این عامل داشته باشیم و بجای طرد آن از جنبه های مثبت رسانه خصوصا تلویزیون استفاده لازم جهت امر تربیت کودکان را ببریم. البته لازمه آن این است که خانواده ها بر تماشای برنامه ها و شبکه های تلویزیونی نظارت و مدیریت داشته باشند و نسبت به نوع شبکه هایی که والدین بعنوان الگو و کودکان بعنوان متری آنرا مشاهده می کنند، دقت لازم را مبذول دارند از این روی باید به سراغ شبکه هایی که دارای مضامین دینی صحیح هستند رفته و آنها را در برنامه کودکان گنجانند، مثل شبکه هایی که با هدف تربیت صحیح دینی تاسیس شده اند که یکی از نمونه های موفق آن شبکه هدد فارسی می باشد در دستور کار خانواده ها باشد. اگر سیری در تحقیقات انجام شده در این زمینه داشته باشیم در خواهیم یافت که در زمینه تربیت دینی کودک و میزان تاثیر گذاری رسانه ها در تربیت دینی آن، کتب و مقالات متعددی در داخل و خارج کشور به رشته تحریر درآمده که به برخی از آنها در متن مقاله اشاره شده است. اما وجه امتیاز این نوشته بر سایر نوشتار موجود

این است که بصورت مصداقی به تاثیر یک شبکه کودک شیعی با پخش جهانی در تربیت دینی پرداخته است، و در این جهت تحقیقی صورت نگرفته یا لاقلاً نویسنده این نوشتار به آن دست نیافته است.

حال سوال اساسی که در پی یافتن جواب آن هستیم این است که: شبکه هدد فارسی چه نقشی در تربیت دینی کودک دارد؟ و برای یافتن جواب باید بدانیم؛ اساساً کودک به چه محدوده ای از حیات انسان اطلاق می شود؟ تربیت چیست؟ چه عواملی در آن دخیل است؟ تربیت دینی چه مولفه هایی دارد؟ شبکه هدد فارسی در این زمینه چه نقشی دارد؟ میزان تاثیر گذاری آن تا چه اندازه است؟.

آنچه این تحقیق در صدد ارائه آن است پاسخ به سوال اصلی با تبیین سوالات فرعی و دستیابی به شیوه صحیح تربیت دینی کودک می باشد، لذا با استعانت از خالق هستی ابتدا به مفهوم کودک در لغت، و اصطلاح سایر علوم خواهیم پرداخت بعد به مساله تربیت و شقوق مختلف آن و در نهایت بعد از معرفی شبکه هدد فارسی به نقش تربیتی آن و میزان تاثیر گذاری اش اشاره خواهیم نمود.

کودک در لغت و اصطلاح

کودک در لغت فارسی به معنای کوچک از هر چیزی گفته می شود و معادل آن در عربی طفل و جمع آن اطفال می باشد خواه پسر یا دختر باشد و نیز به معنای فرزندی که به حد بلوغ نرسیده نیز معنا شده^۱

اینکه کودک از نظر اصطلاح به چه کسی اطلاق می شود و مراحل کودکی از ابعاد مختلف قابل طرح و بررسی است. لذا این واژه را در اصطلاح فقهی، قرآنی، روانشناسی و جامعه شناسی بررسی خواهیم نمود

کودک در فقه اسلامی

کودک در اصطلاح فقه اسلامی از زمان ولادت تا زمان بلوغ اطلاق شده است لهذا در یک تقسیم بندی کودک را از تولد تا هفت سالگی به دوره قبل از تمیز (صبی غیر ممیز) و از هفت سالگی تا بلوغ به دوره بعد از تمیز و تشخیص (صبی ممیز) تقسیم می کنند. که بعد از گذراندن این دو دوره کودک به طور اجمالی از مقتضای عقود و معاملات سر در می آورد و در آستانه بلوغ قرار می گیرد.

^۱ - فرهنگ دهخدا؛ ذیل کلمه کودک

کودک از نگاه قرآن کریم

درباره زمان شروع کودکی در قرآن از برخی آیات که لفظ «طفل» را صریحاً به کار برده است^۲ و روند خلقت انسان را مورد تأمل و توجه قرار داده است بدست می آید که آغاز کودکی از دیدگاه قرآن زمان انعقاد نطفه و پایان آن سن بلوغ که از آن تعبیر به «أَشْدَّكُمْ» شده است می باشد. کما اینکه در سوره غافر چنین میفرماید: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشْدَّكُمْ ثُمَّ لَتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يَتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجْلاً مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ»^۳

کودکی از دیدگاه قانون مدنی ایران

در ماده ۹۵۶ قانون مدنی گفته شده: «اهلیت برای دارا بودن حقوق، با زنده متولد شدن انسان شروع و با مرگ او تمام می شود» اما مطابق دیگر مقررات قانون مدنی، حمل یعنی کودکی که هنوز متولد نشده از تاریخ انعقاد نطفه از کلیه حقوق برخوردار می گردد مشروط بر اینکه زنده متولد شود اگرچه پس از تولد هم فوراً بمیرد.^۴

پایان کودکی

پایان دوره کودکی از دیدگاه قرآن و روایات، و فقه اسلامی رسیدن به «حد بلوغ» است کما اینکه از قانون مدنی ایران در ماده ۱۲۱۰ سن بلوغ پایان دوره کودکی فهمیده می شود.^۵

جامعه شناسان نیز تعریفی برای کودک دارند. آنها معتقدند که کودک فردی است که دوره تکوین اجتماعی خاصی را می گذراند تا به مرحله رشد و ادراک صحیح اجتماعی برسد.^۶

کودک در علم روانشناسی

کودکی، در ساده ترین بیان و به عنوان یک گستره سنی متمایز از دوره های دیگر زندگی، به دوره ای که از تولد تا نوجوانی ادامه دارد اطلاق می گردد و به سه دوره تقسیم می شود:

کودکی نخست (از تولد تا حدود دو سالگی)

۲ - حج، آیه ۵

۳ - غافر، آیه ۶۷

۴ - برگرفته از مجله متین، شماره ۲۱، موسوی بجنوردی، محمد: بررسی مفهوم و معیار کودکی در تفکر اسلامی و قوانین ایران برای بهره مندی از حقوق مربوطه

۵ - همان

۶ - همان

کودکی میانه (از دو سالگی تا شش سالگی)

کودکی پایانی (از شش سالگی تا دوازده سالگی)^۷

کودکی نخست

کودکی نخست به بخشی از کودکی اطلاق می‌گردد که از تولد تا زبان باز کردن ادامه دارد و به اعتبار فقدان ظرفیت استفاده مؤثر از گفتار، این دوره را می‌توان دوره پیش‌کلامی و به دلیل شکل‌گیری ساخت‌های ایجادکننده امکان فهمیدن و فهماندن بدون استفاده از گفتار بنابر سازه دریافت و واکنش بر اساس تجهیزات حسی - حرکتی، دوره حسی - حرکتی نامید.^۸

ویژگی‌های ذهنی کودک در این دوره

از دید پیازه^۹، این دوره نقطه شروع فعالیت‌های فکری در نخستین مرحله رشد کودک است که به وسیله اعمال حسی و حرکتی مشخص می‌شود.

کودک از طریق فعالیت‌های حسی و حرکتی محیط را شناسایی می‌کند ولی هنوز قادر به تصور و تفکر نیست. در این مرحله هوش کاملاً عملی است ولی همین اعمال، اساس فعالیت‌های ذهنی بعدی را تشکیل می‌دهد.

سال دوم زندگی از نظر رشد اجتماعی کودک اهمیت بسیار دارد. از یک طرف توانایی‌هایی به دست آورده که دوست دارد آنها را به مرحله اجرا بگذارد و از طرف دیگر نیاز او به بزرگسالان هنوز قابل توجه است. کودک در این سنین ضمن احساس امنیت و آرامش در محیط، باید بتواند به راحتی احساسات و تمایلات خود را نشان دهد تا تدریجاً استقلال و اتکای به نفس در او رشد کند.^{۱۰}

^۷ - زینب اصغری، رشد دوره کودکی

^۸ - منصور، محمود؛ روان‌شناسی ژنتیک، ص ۱۷۰ تا ۱۶۸.

^۹ - یکی از روانشناسان غربی که قائل است رشد کودک بصورت مرحله ای است و نظرات او در روانشناسی مورد توجه می باشد.

^{۱۰} - برگرفته از: روان‌شناسی رشد؛ جمعی از مولفان، ص ۲۲۸ تا ۲۳۰.

کودکی میانه

از دو تا شش سالگی را باید سال‌های شکل‌گیری شخصیت کودک نامید؛ یعنی قدم گذاردن در راهی که با طی کردن هر بخش از آن یک گام به بزرگسالی نزدیکتر می‌شود. حرکات کودک میانه، دیگر ناشیانه نیست و مرتباً از تمایز یافتگی بیشتری برخوردار می‌شود و به تدریج میدان تجربه و فهم او گسترده می‌شود. در این سطح جنبه‌های مختلف تحول، اعم از رشد حرکتی، رشد شناختی، رشد گویائی، رشد اجتماعی، رشد استقلال و اعتماد به نفس و رشد عاطفی باعث می‌شود تا از هر کودک یک موجود منحصر به فرد بسازند.

کودکی پایانی

در اغلب جامعه‌ها، کودکان در ۵/۵ تا ۶ سالگی وارد مدرسه می‌شوند. بیشتر محققان روان‌شناسی سال‌های دبستانی را برای رشد بعضی جنبه‌های شخصیتی، اساسی و مهم تلقی می‌کنند؛ چهار سال اول دبستان یک دوره سرنوشت‌ساز برای کودک است. او مجبور است بعضی وابستگی‌های خود را کنار بگذارد، به کسب مهارت‌های تحصیلی و به ایجاد روابط با همسالان بپردازد. به علاوه، او در معرض ارزش‌ها و نگرش‌های عوامل اجتماعی تازه‌ای قرار می‌گیرد. وقتی دوره پیش از بلوغ فرا می‌رسد بسیاری از کودکان تدابیر رفتاری باثباتی را در زمینه انفعالی، پرخاشگری و مهارت‌های عقلی شکل داده‌اند. این دوره زمانی است که می‌توان تصویر روشنی از چگونگی وضعیت بزرگسالی کودک داشت.^{۱۱}

تربیت در لغت و اصطلاح:

در لغت به معنای «پرورش دادن استعدادها» پروراندن یا پرورش دادن یعنی به فعلیت رساندن نیروهای بالقوه، آمده است.

در اصطلاح از تربیت تعاریف گوناگونی ارائه شده است که به یکی از آنها بسنده می‌نمائیم:

«تربیت عبارتست از هرگونه فعالیتی که معلمان، والدین یا هر شخص دیگر به منظور اثرگذاری بر شناخت، نگرش، اخلاق و رفتار یک فرد دیگر، بر اساس اهداف از پیش تعیین شده انجام می‌دهند»^{۱۲}

اما باید دانست که تعاریف در عین تعدد، همگی متفق‌اند که تربیت فرآیندی است که نتیجه اش تغییر رفتار فرد در ظاهر یا باطن و کسب هنجارهای مورد قبول می‌باشد.^{۱۳}

^{۱۱} - کریمی، یوسف؛ روان‌شناسی شخصیت، تهران، ویرایش، ۱۳۷۷، چاپ چهارم، ج ۱، ص ۴۵.

^{۱۲} - حسینی زاده، ۱۳۸۶، ج ۱: ص ۱۲

^{۱۳} - همان، ص ۲۶

تربیت دینی:

تربیت دینی جزء آن دسته از مفاهیمی است که به ظاهر بسیار روشن و بی نیاز از تحلیل و تفسیر می‌نماید، ولی به همان اندازه از ابهام برخوردار است و بررسی دقیق و جامعی را می‌طلبد. در تعریف تربیت دینی می‌توان گفت: «تربیت دینی به معنی فراگیر: این است که: کودک یا نوجوان به گونه ای آموزش ببیند و تربیت شود که کمال شخصیت او با اهداف دینی مطرح شده در قرآن و روایات همگونی داشته باشد و نهایتاً بتوان او را مسلمان واقعی دانست.»^{۱۴} در این اصطلاح، تربیت دینی محدود به مسائل اعتقادی، معنوی یا اخلاقی نمی‌شود، بلکه رفتار و اندیشه آدمی را در سایر ابعاد فرهنگی، سیاسی، اعتقادی، اجتماعی، عاطفی و هیجانی در بر می‌گیرد و تمام شخصیت انسان را پوشش می‌دهند. اما تربیت دینی به معنی خاص، به تربیت ایمانی و معنوی تعریف می‌شود، و سایر ابعاد تربیتی از این بحث خارج می‌شود که به آن «تربیت ایمانی» هم می‌گویند.

تربیت دینی، در عین جامعیت و تمامیت آن در همه ابعاد زندگی، امری درونی، است که بیش از آنکه از طریق افزودن و آموزش دادن بدست آید، باید از طریق زمینه سازی و مکاشفه حاصل شود. تربیت دینی، در یک معنا، فراهم کردن فرصت‌های طبیعی و درون یاب است تا افراد، خود با تجربه شخصی و الهام از فطرت خویش، بارقه ی تعالی بخش دین را کشف نمایند.

۱۵

دکتر شعاری نژاد مراحل تربیت دینی فرزند را به مراحل زیر تقسیم بندی نموده است:

- ۱- مرحله شیرخوارگی از تولد تا تقریباً دو سالگی
- ۲- مرحله دایگی یا پرستاری کودک از ۲ تا ۵ سالگی
- ۳- مرحله کودکستانی میان ۵ تا ۷ سالگی
- ۴- مرحله دبستانی میان ۷ تا ۱۲ سالگی (پایان کودکی)
- ۵- مرحله دبیرستانی (دوره اول) از ۱۲ تا ۱۵ سالگی (آغاز نوجوانی)
- ۶- مرحله دبیرستانی (دوره دوم) از ۱۵ تا ۱۸ سالگی

۱۴- معین الاسلام، ۱۳۸۵، ص ۲۵

۱۵- کریمی، ۱۳۸۰، ص ۶۳

۷- مرحله دانشگاهی از ۱۸ تا ۲۲ سالگی (جوانی)

۸- مرحله بعد از تحصیل، دوران تشکیل خانواده.^{۱۶}

به گفته برخی^{۱۷} اسلام، زمان شروع تربیت دینی را دوران نونهالی (۱۲ الی ۱۵ سالگی) می داند؛ چرا که فطرت خداجوی کودک هنوز دست نخورده است و این، کار مربی را بسیار آسان می کند.

حضرت علی (ع) می فرماید: «آنچه را فرد در کودکی می آموزد، مانند نقشی است که روی سنگ حک می شود»^{۱۸}

اذان و اقامه که در بدو تولد در گوش نوزاد طنین انداز می شود، در واقع عصاره‌ای از آموزه‌های دینی - الهی است که در ضمیر ناخودآگاه او تاثیر خواهد داشت. لذا بر انجام این کار بسیار تاکید شده است.^{۱۹}

در سخنان پیشوایان دین که بهترین برنامه ی تربیتی را برای بشر به ارمغان آورده‌اند و زیباترین زندگی را برای آنان ترسیم کرده‌اند، مراحل تربیت به سه دوره ی مهم تقسیم می شوند. پیامبر اکرم (ص) این مراحل را به سه دوره ی هفت ساله تقسیم می کند و می فرماید: (الْوَلَدُ سَبْعٌ سَنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعٌ سَنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعٌ سَنِينَ)^{۲۰}: فرزند تا هفت سال سید و آقا است و هفت سال دوم دوران فرمانبرداری و هفت سال سوم دوره ی وزیری و کمک فرزند است.

امام صادق (ع) نیز همین تقسیم بندی را به عبارت دیگری بیان می فرماید: (الْغُلَامُ يَلْعَبُ سَبْعَ سَنِينَ وَ يَتَعَلَّمُ الْكِتَابَ سَبْعَ سَنِينَ وَ يَتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ سَبْعَ سَنِينَ)^{۲۱}: فرزند تا هفت سال به بازی پردازد و هفت سال به فراگیری خواندن و نوشتن و هفت سال را به آموزش و یادگیری حلال و حرام سپری کند.

آنچه از فرمایشات بزرگان دین اسلام برمی آید، مراحل رشد در سه دوره هفت ساله خلاصه می شود. دروه اول، هفت سال نخستین، مرحله «خود مداری» است. دورانی که کودک می بایست آزاد باشد، رشد نماید و مسئولیتی متوجه او نگردد. هفت سال دوم، مرحله پذیرش است که نوجوان به مرحله تصمیم گیری نرسیده و زمینه فکری انضمامی دارد و به شکل دادن و کنترل و هدایت محتاج است. از این رو اطاعت از مربیان برای وی به طور جدی مطرح می گردد. هفت سال سوم، مرحله

^{۱۶} - دکتر شعاری نژاد، روانشناسی رشد، صص ۲۱-۲۵

^{۱۷} - قطبی، هادی؛ آداب و آفات تربیت کودک و نوجوان، بررسی آسیب های احتمالی و ارایه راهکارهای عملی، ص ۴۷. نویسندگان همکار: داوود سد میرزایی، علی

شاهرخی. قم: احمدیه، ۱۳۸۴

^{۱۸} - (العلم فی الصغر کالتقش فی الحجر)؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص: ۳۰۷

^{۱۹} - آداب و آفات تربیت دینی کودک و نوجوان، اثر قطبی، ص ۴۸

^{۲۰} - وسائل، ج ۲۱، ص ۴۷۶

^{۲۱} - همان، ج ۱۷، ص ۳۲۱

شکوفایی فکری و خودمدیری است که در این مرحله عواملی چون مشورت کردن و تبادل افکار می تواند در رشد عقلی جوان نقش موثر ایفا کند.

با شناخت از مراحل رشد تربیتی کودک، این واقعیت به دست می آید که پرورش فطرت ایمانی و اخلاقی کودک، از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. امام صادق (ع) می فرماید: حضرت موسی (ع) در مناجات با پروردگار عرض کرد: «بهترین اعمال کدام است؟» خداوند خطاب فرمود: «محبت به کودکان، زیرا آنان بر فطرت توحید آفریده شده اند.»^{۲۲} در اسلام برای دوران کودکی و نوجوانی و قبل از بلوغ به عبادات تمرینی توصیه شده است تا کودکان با آداب و شرایع و اخلاق و تعهدپذیری آشنا گردند و در مرحله تکلیف دچار مشکل نباشند. لذا، با توجه به اهمیت تربیت از نظر اسلام، نقش والدین و اجتماع بسیار موثر است تا کودک را در مسیر دینی سوق دهند و از انحرافات جلوگیری نمایند.

عوامل تربیتی

مهمترین عوامل تربیتی عبارتند از: خانواده، مدرسه، گروههای همسالان (تقلید از همبازیها، همسایگان، هم محله ایها و...)، رسانه های صوتی و تصویری و

به جهت اختصار به دو نمونه از عوامل تربیتی؛ خانواده و خصوصاً رسانه های جمعی می پردازیم که بخشی از هدف ما در این تحقیق می باشد:

خانواده

اسلام خانواده را یکی از مهمترین جایگاههای تربیت کودک معرفی می کند و بزرگان دین بر این امر تکیه دارند لذا برای تربیت فرزندی صالح از قبل از ازدواج پدر و مادر توصیه به دقت در این زمینه نموده و از وصلت با «خضرء دمن»^{۲۳} نهی می کنند و توصیه های ویژه ای برای شب زفاف نموده اند و در بدو تولد معیار را صالح و سالم بودن فرزند معرفی می نمایند نه پسر یا دختر بودن، امام صادق علیه السلام در این زمینه چنین بیان می دارند که: «مِیرَاثُ اللَّهِ مِنْ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ الْوَلَدُ الصَّالِحُ»^{۲۴}؛ میراث خداوند به بنده مؤمنش، فرزند صالح است. و تعیین نام نیکو برای فرزند از اولویتهای بدو تولد او معرفی شده است «أَوَّلُ مَا يَبْرُ الرَّجُلُ وَلَدَهُ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِاسْمِ حَسَنٍ فَلْيُحْسِنْ أَحَدُكُمْ اسْمَ وَلَدِهِ»^{۲۵} نخستین کار نیکی که

^{۲۲} - بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۹۷

^{۲۳} - کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی (ط - الإسلامیة)، ج ۵، ص: ۳۳۳ «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص خَطِيبًا فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّاكُمْ وَ خَضْرَاءُ الدَّمَنِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خَضْرَاءُ الدَّمَنِ قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسَنَاءُ فِي مَنْبِتِ السُّوءِ»: زنی که در خانواده غیر دینی رشد کرده

^{۲۴} - وسائل الشیعة، الشیخ حرّ العاملی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا، ج ۱۵، ص ۹۸.

^{۲۵} - الفروع من الکافی، محمد بن یعقوب الكلینی، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، چاپ دوم ۱۳۶۲ ش ج ۲، ص ۸۶.

شخص برای فرزندش انجام می‌دهد، این است که نام نیکو بر او بگذارد. پس شایسته است هر یک از شما، نام فرزند خود را نیکو قرار دهد.» و در جواب کسی که برای مشورت در مورد انتخاب نامی برای فرزندش شرفیاب شده بود، فرمودند: «از نامهایی که بندگی خدای را می‌رساند، بر او بگذار.»^{۲۶}

و توصیه به والدین نسبت به دوست داشتن فرزندان^{۲۷} بویژه دختران شده و فرزند در تعابیر اهل بیت به منزله زمین بایر و دست نخورده ای معرفی می‌شود که باید قبل از پاشیده شدن هر بذری بذر معارف حق را در آن نشانند و از ابتدای کودکی از این بذر خوب مراقبت کرده و آن را تا نوجوانی و جوانی بالخصوص به نحو احسن مراقبت کرد و پروراند.

زیرا بهترین دوره برای تربیت، دوران کودکی است؛ زیرا در این سنین، حس تقلید و نیز حس پذیرش آموزه‌های تربیتی، در سطح بالایی از توانمندی قرار دارد و کودک به خوبی آنچه را که به او آموخته شود، فرا می‌گیرد. امیر المؤمنین علیه السلام در این باره به فرزند خود امام مجتبی علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبْلَهُ فَبَادَرْتُكَ بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يَقْسُو قَلْبُكَ وَ يَشْتَغِلَ لُبُّكَ لِتَسْتَقْبَلَ بِحِدِّ رَأْيِكَ مِنَ الْأَمْرِ مَا قَدْ كَفَاكَ أَهْلُ التَّجَارِبِ بُغْيَتَهُ وَ تَجَرَّبَتَهُ»^{۲۸}؛ قلب کودک همانند زمین کاشته نشده، آماده پذیرش هر بذری است که در آن پاشیده شود. از این رو، در تربیت تو شتاب کردم پیش از آنکه دل تو سخت شود و اندیشه‌ات [به چیز دیگری] مشغول گردد تا به استقبال کارهایی بشتابی که صاحبان تجربه، زحمت آزمودن آن را کشیده‌اند و تو را از تلاش و یافتن بی‌نیاز ساخته‌اند.

و در این راه باید تدریجا و با رعایت سلسه مراتبی با دقت اصول اصلی شاکله فرزند را به او آموزش داد همان تعبیر نابی که امام صادق علیه السلام در این زمینه ما را رهنمون نموده اند که:

«هنگامی که کودک به سه سالگی رسید، «لا اله الا الله» را به او بیاموزید و او را رها کنید (همین مقدار کافی است)! وقتی هفت ماه دیگر گذشت، «محمد رسول الله صلی الله علیه و آله» را به او آموزش دهید و سپس او را رها کنید تا چهار ساله شود. آن گاه «صلوات» فرستادن را به او بیاموزید. در پنج سالگی به او سمت راست و چپ را آموزش دهید و قبله را نشان او داده بگویید سجده کند. آن گاه او را تا شش سالگی واگذارید؛ فقط پیش روی او نماز بخوانید و رکوع و سجود را یادش دهید تا هفت سالش هم تمام شود. وقتی هفت سالگی را پشت سر گذاشت، وضو ساختن را به او تعلیم دهید و

^{۲۶} - وسائل الشیعة، ج ۱۵، ص ۱۲۵- الفروع من الکافی، ج ۲، ص ۸۶

^{۲۷} - «إِنَّ اللَّهَ لَيَرْحَمُ الْعَبْدَ لَشِدَّةِ حُبِّهِ لَوْلَا ذَلِكَ هَمَانَا بِرُورْدِ الْكَارِ، بِنْدَهُ رَا بِه دَلِيلُ زِيَادَةِ مَهْرُورِزِي نَسَبَتُ بِه كُودَكُ خُودِ مِي بِخَشَائِدِ. وَ سَائِلُ الشَّيْعَةِ، ج ۲۱، ص ۴۸۳.

^{۲۸} - نهج البلاغة (دشتی)، نامه ۳۱، ص ۵۲۲

به او بگویید که نماز بخواند تا هنگامی که نه ساله شد، وضو و نماز را به نیکی فرا آموخته باشد. و هنگامی که آن دو را به خوبی یاد گرفت، خداوند پدر و مادر او را به خاطر این آموزش آنها خواهد آمرزید.^{۲۹}

در این کلام امام صادق علیه السلام چند نکته متبلور است:

- ۱- اهتمام والدین به تربیت دینی کودکان و عدم بی توجهی در این زمینه
- ۲- یاد دادن تدریجی اعتقادات و اعمال عبادی
- ۳- نوع یاد دادن بصورت عملی و عدم سخنگیری (لازمه آن پابندی خود والدین به مسائل اعتقادی و عملی دینی می باشد)
- ۴- فرصت انتخاب دادن به خود کودک بعد از بیان آنچه در حد لزوم لازم است
- ۵- آموزش گفتاری تا سن پنج سالگی، تشخیص جهت خاص از سن ۵ سالگی به بعد، آغاز آموزش عملی در سن ۶ سالگی، امر به انجام عبادی از سن هفت سالگی
- ۶- اشاره به مراحل آموزش کلامی و عملی کودک از سه سالگی:
(الف) در سه سالگی اعتقاد به وحدانیت خداوند.
(ب) هفت ماه بعد از آن آاعتقاد به نبوت.
(ج) بعد از چهار سالگی اعتقاد به حب اهل بیت با آموزش ذکر صلوات (خدایا بر پیامبر و اهل بیت او درود بفرست).
(د) در ۵ سالگی تفهیم سمت قبله با آموزش جهات چپ و راست و آموزش سجده نمودن (شکر نعمت معرفت خدا، رسول، اهل بیت ع).
(ه) در ۶ سالگی آموزش عملی نماز خواندن جلو کودک و واگذار کردن کودک و آموزش رکوع و سجده (ذکر و شیوه صحیح)
(و) بعد از اتمام ۷ سالگی وضو گرفتن صحیح و امر به خواندن نماز

^{۲۹} - وسائل الشیعة، ج ۱۵، ص ۱۹۳.

۲- رسانه های تصویری (تلویزیون)

رسانه یا وسایل ارتباط جمعی اصطلاح فارسی شده واژه لاتین «Medium» است که جمع آن «Media» می باشد و منظور از آن دسته ای از وسایل هستند که مورد توجه تعداد کثیری می باشند و از تمدن های جدید بوجود آمده اند.^{۳۰} البته رسانه در این تعریف به طور کامل معرفی نشده است زیرا وسایلی که مورد توجه تعداد کثیری باشد و در تمدن جدید بوجود آمده باشد محدود و منحصر به وسایل ارتباط جمعی نیست از این رو بایستی به تعریفی دقیق تر پرداخت. رسانه به معنی هر وسیله ای است که انتقال دهنده فرهنگ ها و افکار عده ای باشد. و اکنون آن چه مصداق این تعریف است وسایلی همانند: روزنامه ها، مجلات، رادیو، تلویزیون، ماهواره، اینترنت، CDها، ویدئو و... می باشند.

تلویزیون

تلویزیون. [تِلِوِیْزِنْ] (فرانسوی، ا) تله ویزیون. دستگاهی است که بوسیله ی آن می توان حوادثی را که در صحنه ی مخصوص (جایگاه فرستنده) از مسافت چندین کیلومتری روی میدهد مشاهده کرد و صدایی که نزدیک صحنه ی عمل ایجاد می گردد شنید.^{۳۱}

همان گونه که رفتار فرد در دوران کودکی و در خانواده یکی از مهمترین عوامل شکل گیری شخصیت وی محسوب می شود. تلویزیون نیز به عنوان یکی از وسایل ارتباط جمعی در کنار خانواده در رشد فکری و شخصیتی کودکان تأثیرگذار است. این رسانه مؤثر که مخاطبان خاص خود را دارد می تواند با توجه به محتویاتش اثرات مطلوب و نامطلوبی بر مخاطبین بگذارد.

کودکان به عنوان یکی از مخاطبان خاص این رسانه به شمار می روند و تأثیرگذاری این رسانه به دلیل سمعی و بصری بودن در مقایسه با سایر رسانه های ارتباط جمعی بیشتر است. تلویزیون علاوه بر پر کردن اوقات فراغت و سرگرمی می تواند بر رفتار و رشد فکری کودکان تأثیر گذاشته و به نوعی علاقه و یادگیری را در غالب برنامه ها در کودکان ایجاد کند. تلویزیون در سال (۱۹۳۷ م) در خانواده ها پا به عرصه وجود گذاشت و در طول سال های متمادی به سرعت گسترش و توسعه یافته است. این رسانه می تواند در زندگی مدرن امروزی بسیار سودمند یا زیان بخش باشد در واقع ما با رسانه ی سروکار داریم که بسیاری از مردم اکثر اوقات خود را صرف تماشای آن می کنند.

^{۳۰} - باقر ساروخانی، جامعه شناسی وسایل ارتباط جمعی، ص ۳.

^{۳۱} - لغت نامه دهخدا، ذیل واژه تلویزیون

حاصل کلام اینکه:

باید توجه داشت چون برنامه‌های تلویزیون بر رشد فکری کودک و رفتار او تأثیر دارد کودکان را باید به دیدن برنامه‌هایی تشویق نمود که در این زمینه تأثیر نامطلوبی بر آنان نداشته باشد و برنامه‌های تلویزیون باید طوری تهیه و تدارک دیده شود که موجبات هرچه شکوفاتر شدن استعدادهای کودکان و رشد فکر آنان را فراهم آورد. از طرفی نباید کودکان را در حین تماشای برنامه‌های تلویزیونی تنها گذاشت چرا که ممکن است نقاط ضعفی در برنامه‌ها وجود داشته باشد که کودکان به دلیل نداشتن آگاهی کافی از محیط اطرافشان از آن برداشت منفی داشته باشند و صدمات روحی جبران‌ناپذیری بر آنان وارد نماید.^{۳۲}

قابلیت های تلویزیون

کسی نمی تواند مدعی شود که تلویزیون برای کودکان صرفاً خوب یا بد است. برای برخی کودکان در برخی شرایط، برخی برنامه‌های تلویزیونی زیان بخش است، برای سایر کودکان در همان شرایط یا برای همان کودکان در شرایط دیگر، تلویزیون می تواند سودمند باشد. برای برخی کودکان در برخی برنامه‌های تلویزیون خنثاست و زیان و یا سود خاصی ندارد.

کارکرد رسانه ها

ویژگی اصلی رسانه‌ها (همه جا) بودن آن هاست. بر خلاف مدرسه و دیگر ارکان حیات انسانی، رسانه‌ها امری فراگیرند آن‌ها می توانند یک کلاس بی دیوار با میلیاردها مستمع تشکیل دهند. رسانه‌ها وظیفه حراست از محیط را به عهده دارند آن‌ها باید همبستگی کلی را بین اجزاء جامعه در پاسخ به نیازهای محیطی ایجاد کنند و مسئولیت انتقال میراث اجتماعی از نسلی به نسل دیگر را به عهده دارند.^{۳۳}

رسانه‌ها هم حرکت و پویائی و سرزندگی را تقویت و تولید می کنند هم رخوت و تنبلی و سستی. از یک سو احساس‌های عاطفی، محبت و صداقت را برمی انگیزند و از سوی دیگر احساس زشتی، دشمنی، بی اعتمادی، دروغ و خشونت را زنده می کنند. این کارکرد به طور طبیعی موجب پیدایش تضاد درونی- رفتاری در مقیاس فردی و اجتماعی می شود.^{۳۴} وظایف خبری و آموزشی نیز یکی دیگر از کارکرد رسانه‌هاست. مثلاً با دیدن فیلم‌های مربوط به زندگی جوانان امروز

^{۳۲} - برگرفته از سایت: <http://www.iranjewish.com>

^{۳۳} - همان، ص ۴.

^{۳۴} - مجله حدیث زندگی، ش ۱۱، ص ۲۵.

عقیده شخصی فرد نسبت به اخلاق و شرایط زندگی جوانان دگرگون می شود و حتی ممکن است در خود گرایش به زندگی آشفته جوانان امروز را احساس کند.^{۳۵}

کارکردهای مثبت تلویزیون

۱. پرکردن اوقات فراغت کودک.

۲. تقویت باورهای دینی و مذهبی.

۲. تلویزیون زمینه ساز اجتماعی شدن کودک می شود.

برخی از جنبه های اجتماعی شدن کودکان عبارتند از:

۱. درک نقش جنسیتی: جنسیت دربرگیرنده مجموعه ای از مفاهیم و باورهاست درباره اینکه ما چگونه فردی هستیم، چگونه ویژگی ها و شخصیت خود را به نمایش بگذاریم، چگونه با دیگر مردم رفتار کنیم، و چگونه باید باشیم؟
۲. انتخاب شغل: مسیر واقعی انتخاب کار یا حرفه ممکن است با توجه به قابل رؤیت بودن شغل های خاصی که در قلمرو عمومی، بخصوص از طریق رسانه های عمومی از جمله تلویزیون میسر می شود، شکل گیرد.

۳. نقش های خانوادگی: تلویزیون خانواده های نمونه را برای بینندگان از جمله کودکان معرفی می کند و بر ارزش های خاصی تأکید می ورزد یا برخی از مسائلی که برای اعضای خانواده (دختران و پسران) مهم هستند، به بینندگان ارائه می کند. بنابراین، تلویزیون به یک معنا، نمایش دهنده خانواده و نقش های خانوادگی (نقش مادری، پدری، خواهری، برادری و روابط بین آنها) است که کودک آنها را می آموزد.^{۳۶}

۴. معلومات عمومی: بیشتر بینندگان در اتاق جراحی، دادگاه، پاسگاه پلیس، زندان یا اتاق هیأت مدیره مؤسسه ای نبوده اند؛ اما درباره هر یک از اینها اطلاعاتی دارند. بیشتر چیزهایی که درباره این موارد می دانند از طریق تلویزیون به دست آورده اند.

۵. سیاسی کردن: پیش تر بیان شد که در هر جامعه، یک ایدئولوژی حاکم وجود دارد که تمام فعالیت های آن جامعه باید در جهت آن باشد. بنابراین، تماشای منظم تلویزیون، خواسته یا ناخواسته در کودک یک چارچوب فکری - گرایشی ایجاد می کند که در کنار دیگر مسائل، می تواند زندگی سیاسی آینده او را شکل دهد.

^{۳۵} - مجله نگاه حوزه، ش ۸۱-۸۰، ص ۳۶.

^{۳۶} - شهلا عزیزی، خانواده و تلویزیون، تهران، مرنديز، ۱۳۷۳، ص ۹۳-۱۲۵.

۶. شکل گیری گروه های همسالان: یکی از تأثیرهای روشن و مهم تلویزیون بر کودکان، ایجاد گروه های همسالان است. کودکان علاوه بر اینکه با تماشای برنامه های تلویزیونی تقلیدوار، دست به تشکیل گروه های همسالان می زنند، وجود خود تلویزیون نیز موجب تقویت این بعد از زندگی کودک می گردد.

تلویزیون و تأثیر منفی آن بر کودک و نوجوان

۱. تأثیر فیلم های مربوط به بزرگ سالان بر کودکان

کودک در دنیای خاص خود زندگی می کند و تا زمانی که کودک است، باید در این فضا قرار داشته باشد. طبیعی است که اگر فضای بزرگ سالان جایگزین دنیای کودک گردد، کودک را دچار تعارض درونی و «از خودبیگانگی» می کند.

۲. اختلال بین فعالیت های کودکان

کودکانی که مدت زمان زیادی را صرف تماشای تلویزیون می کنند، فرصت کمتری برای دیگر فعالیت های پرتحرک و تعامل با همسالان دارند. به نظر می رسد تماشای تلویزیون جایگزین دیگر فعالیت هایی می شود که کودکان باید به طور مستقیم با آنها درگیر شوند؛ از قبیل رفتن به سینما، بازی کردن، مطالعه، گوش دادن به رادیو، شرکت در ورزش های سازمان یافته و دیگر فعالیت های غیرسازمانی.^{۳۷}

۳. تأثیر آگهی های تلویزیونی تبلیغاتی که مخاطبان آن کودکان و نوجوانان هستند، دست کم چند پیام منفی دارند: مثل آنکه کودکان ممکن است با والدینشان بر سر خرید محصولات که تبلیغات آن را در تلویزیون دیده اند دچار تعارض شوند. یا اینکه مصرف زیاد محصولات غذایی قندی مانند آب نبات و نوشیدنی های شیرین میوه ای است. یا بلوغ زود رس و یا تبلیغاتی که با تربیت دینی منافات دارند.

۴. رواج خشونت: مراد از خشونت ابراز آشکار قدرت فیزیکی (با سلاح یا بدون آن) علیه خود یا دیگری، اقدام تحمیلی علیه خواست طرف مقابل از ترس صدمه دیدن یا کشته شدن و در واقع، صدمه زدن و کشتن است. که این معنا در انیمیشن ها و کارتونهای تلویزیونی امری شایع می باشد و کودکان ما ناخواسته با مشاهده آنها زمینه ساز بروز رفتارهای خشن می شوند.

^{۳۷} - فیلیپ نیومن و باربارا نیومن، «اثرات تلویزیون بر رشد کودکان و نوجوانان»، ترجمه اسماعیل بیابانگرد، فصلنامه پژوهش و سنجش، ش ۱۵ و ۱۶ (پاییز و زمستان

۱۳۷۷)، ص ۱۳۴.

راه های مقابله با کارکردهای منفی تلویزیون

به دلیل آنکه تلویزیون در کشور ما یک رسانه ملی و دولتی است، کاهش کارکردهای منفی آن، همکاری همه جانبه ای می طلبد که در یک سو، مسئولان و متولیان امر قرار دارند و در سوی دیگر، خانواده ها و مددکاران اجتماعی. از این رو، باید از همه آنها - هرچند توان کمی داشته باشند - به نحو شایسته استفاده کرد؛ زیرا مسئله بسیار حایز اهمیت است. در پایان، به برخی از این راه کارها اشاره می گردد:

۱. «استفاده از تراشه رایانه ای V-ship: می توان این وسیله را در دستگاه تلویزیون کار گذاشت تا والدین به کمک آن بتوانند در برنامه هایی که تصور می کنند برای فرزندانشان مناسب نیست، اختلال ایجاد کنند.»^{۳۸}
۲. زمان پخش برنامه های بزرگسالان توسط متولیان صدا و سیما زمانی باشد که کودکان موفق به دیدن آن نشوند.
۳. آگاه سازی کودکان نسبت به آگهی های بازرگانی
۴. برنامه ریزی خانواده ها به نحوی که کمترین فرصت برای تماشای تلویزیون توسط کودکان باقی باشد.
۵. والدین همراه کودکان تلویزیون تماشا کنند دادن اطلاعات کافی در مورد فیلم هایی که پخش می شود به کودکان بدهند و روشن نمایند که چگونه ممکن است با زندگی واقعی همخوان باشد یا نباشد.
۶. اندیشه ها و پیشنهادهایی را که در برنامه های آموزشی ارائه می شود با فعالیت هایی که در خانه یا کلاس صورت می گیرد عملا پی گیری نمایند تا از برنامه های تلویزیون فعالانه تر استفاده کنند.
۷. کودکان را تشویق کنند که از میان انواع برنامه های تلویزیونی، دست به انتخاب بزنند؛ آنها را علاوه بر برنامه های کودکان، با اخبار، ویژه برنامه های علمی، فیلم های کلاسیک و برخی اخبار و رویدادها آشنا کنند.
۸. والدین از نوارهای ویدئویی که از نظر سنی برای کودکان مناسب است برای اوقاتی که آنها در خانه هستند و یا زمانی که تشخیص می دهند یک برنامه تلویزیونی مناسب طبع یا سن کودک نیست استفاده کنند.
۹. توسط متولیان امر، قفل های الکترونیکی در اختیار والدین قرار گیرد تا در برنامه ریزی تلویزیون به والدین کمک نمایند.

ماهواره

اولین ماهواره ها در سال ۱۹۸۰ با ۱۲ هزار مدار تلفنی و تنها ۲ کانال تلویزیونی در مدار قرار گرفتند و نسل ششم آن ها با ۳ برابر ظرفیت نسل پنجم و با سیستم های دیجیتالی پیچیده و در سال ۱۹۸۶ ساخته و بکار گرفته شد. ماهواره های تلویزیونی

^{۳۸} - ملوین دفلور و اورت ای. دنیس، شناخت ارتباطات جمعی، ترجمه سیروس مرادی، تهران، دانشکده صدا و سیما، ۱۳۸۳، ص ۳۰۰-۳۰۱.

(DBS) ماهواره هایی هستند که در واقع به عنوان یک فرستنده پر قدرت تلویزیونی در فضا عمل می کنند. مهم ترین برتری یک ماهواره تلویزیونی آن است که می تواند تمامی نقاط کور یک کشور را که فرستنده های زمینی قادر به پوشش آن ها نیستند تحت پوشش در آورد.^{۳۹} امروزه شبکه های ماهواره ای فراوانی بوجود آمده اند؛ از شبکه های علمی و تحقیقاتی و ورزشی گرفته تا شبکه های مبتذل رقص و پایکوبی در آن یافت می شود و شبکه های فارسی زبان نیز به خیل وسیع آن ها پیوسته اند این پایگاه ها که اکثراً متعلق به گروه های ایرانی خارج از کشور و ضد انقلابی هستند برای جذب مخاطب بیشتر از انواع و اقسام حربه ها استفاده می کنند.

شبکه ماهواره ای هدهد فارسی

تأسیس شبکه هدهد فارسی

شبکه ماهواره ای هدهد در سال ۱۳۸۹ به دستور حجت الاسلام والمسلمین شهرستانی، نماینده آیت الله العظمی سیستانی، با هدف تربیت نسل کودک و نوجوان بر اساس مفاهیم اسلامی شیعی و به دلیل نبود شبکه کودک و نوجوان شیعه، بعنوان اولین شبکه هدهد به زبان عربی راه اندازی شد که دفتر مرکزی این شبکه در بیروت بوده و در کشورهای ایران، کویت، عراق، مصر و انگلستان نیز دفاتری دارد.

در سال ۱۳۹۱ شبکه هدهد به زبان فارسی نیز افتتاح گردید که به دلیل محدودیت های قانون اساسی در ایران^{۴۱}، در مورد شبکه های خصوصی، دفتر مرکزی این شبکه در کشور تاجیکستان مستقر است و در ایران و افغانستان نیز دفاتری وجود دارد.

مخاطبان شبکه هدهد

مخاطبان شبکه هدهد گروه سنی ۳ تا ۱۴ سال هستند و ۶۰ درصد برنامه های این شبکه از شرکت های جهانی خریداری می شوند، و از آنجا که شبکه ی هدهد یک شبکه ی مذهبی و تفریحی است ۴۰ درصد از برنامه ها را خود شبکه تولید می کند.

^{۳۹} - مجله نگاه حوزه، ش ۸۱-۸۰، ص ۵۲.

^{۴۱} - شبکه های تلویزیونی در ایران ملی است و شبکه های خصوصی نمی توانند دفتر رسمی در ایران داشته باشند و شبکه هدهد فارسی شبکه ای خصوصی می باشد

یکی از برنامه های این شبکه برقراری رابطه با مخاطبین خود است تا بیننده خود را در برنامه های این شبکه ببیند و صرفاً تماشا کننده نباشد.

بینندگان روی ۵ ماهواره در سراسر دنیا می توانند مخاطب این شبکه باشند و همچنین در سایت شبکه هم به صورت زنده برنامه ها پخش می شود و روی گوشی های هوشمند امروزی قابل دسترسی است.

برخی ویژگی های شبکه هدهد

برنامه های این شبکه ها تکراری و یا دوبله از زبان دیگر نیست، برای هر کدام از شبکه ها برنامه جداگانه ساخته و برای کودکان پخش می شود. اخیراً به مرکزیت دفتر لندن به زبان انگلیسی هم برای مسلمانان شیعه دنیا پخش می شود.

یکی از ویژگی های کار این شبکه فعالیت در زمینه ساخت نماهنگ های متفاوت است که به خوبی مورد توجه مخاطب قرار گرفته است. و می توان گفت این شبکه اولین شبکه کودک است که موسیقی در آن استفاده نمی شود.

به گفته احسان حلمی مدیر شبکه هدهد فارسی و رئیس سازمان صبا، با توجه به این که از نظر آیت الله العظمی سیستانی برخی موسیقی ها حرام می باشد، طی ماه ها پژوهش، به یک الگو و روش دست یافتیم که علی رغم اینکه در برنامه ها از ریتم استفاده می کنیم ولی به هیچ وجه از آلات موسیقی استفاده نمی شود. و برای جایگزینی موسیقی از صداها، طبیعی استفاده کنیم .

شبکه هدهد بر اساس این صداها موسیقی می سازد بدون اینکه از هیچ ابزار و آلات موسیقی استفاده کند.

این نوع موسیقی کم کم یک فرهنگ شد و الان بسیاری از شبکه ها و رسانه های داخلی و خارجی در همین رابطه با هدهد همکاری می کنند و این شبکه الگویی شده تا توسط نیروهای متخصص و جوان به جامعه گسترده تری منتقل شود.

البته فقط در برنامه های تولیدی این روش را دنبال کرده و تا الآن در زمینه کلیپ و استفاده از موسیقی طبیعی نسبت به سایر شبکه های دیگر پیش قدم بوده است.

مدیران شبکه ی هدهد فارسی معتقداند شبکه هدهد هر آنچه موافق با اهدافش باشد را پخش می کند، و تصریح دارند که نباید جامعه بسته دینی را ایجاد کرد و در زمانی که کالاهای رسانه ای متفاوت ارائه می شود باید هنر خود را به گونه ای عرضه کرد که مخاطب از بین شبکه های مختلف این شبکه را انتخاب کند.

به گفته مدیران شبکه هدهد فارسی از جایی که اولین و مهمترین هدف این شبکه تکریم مخاطب است به خصوص که این رسانه برای کودکان و نوجوانان تعریف شده و به طور ویژه به جذب خبرنگاران نوجوان و آموزش به آن ها توجه

کرده است. و به گفته احسان حلمی مدیر شبکه هدهد فارسی کادر این شبکه بسیار جوان هستند که بیش از ۹۰ درصد کارمندانش زیر ۳۰ سال هستند.

نتایج تحقیقات مرکز پژوهش های ریاض در مورد شبکه هدهد حاکی از آن است که شبکه هدهد پرنفوذترین شبکه ماهواره ای شیعه می باشد. و به همین دلیل هم تا کنون چهار بار پخش شبکه در ماهواره نیل ست قطع شده است.

شایان ذکر است که در حال حاضر ۲۳ شبکه کودک و نوجوان به زبان عربی داریم، و در این میان ۲ شبکه شیعی است که شبکه هدهد در میان این ۲۳ شبکه همیشه در رتبه چهارم یا پنجم از حیث اقبال مخاطبین بوده است، لابی وهابی ها و سعودی ها و فشاری که روی شرکت های پخش کننده ماهواره وارد کردند باعث شد تا چندین بار مانع پخش این شبکه از ماهواره شوند، زیرا مخاطب اصلی این شبکه کودکان و نوجوانان شیعه هستند. و از طرفی هدهد هیچ مقابله ای با سایر مذاهب ندارد.

نمونه هایی از برنامه های شبکه جهانی هدهد:

کلیپ ها، مستندها، برنامه های مناسبتی، سرودها مناسبتی و آموزشی با مضامین دینی و ...^{۴۲} از جمله برنامه های این شبکه ماهواره ای می باشد. از باب نمونه از جایی که شبکه هدهد برای مناسبت های مختلف برنامه ریزی می نماید و متناسب با آنها برای کودکان برنامه پخش می نماید به ارائه یک نمونه از این برنامه ها و معرفی اجمالی آنها می پردازیم:

برنامه های شبکه هدهد فارسی در ایام ماه محرم:

بوستان بهشت، در کوچه های تاریخ، یاران امام حسین (ع)، مدرسه عاشورایی، قصه های آقا ماشاالله، عطر سیب، اشک و عبرت، گل های بهشتی، جزیره قصه ها، در پیشگاه عدالت و... است.

برنامه بوستان بهشت:

برنامه ای مذهبی جهت پخش در اوقات شرعی با حضور کارشناس و... می باشد. در این برنامه مقارن با اوقات شرعی با حضور کارشناس مذهبی به ارائه و طرح برنامه های مذهبی متناسب با کودکان و نوجوانان چرداخته می شود.

^{۴۲} - برای مشاهده ریز برنامه ها و ساعات پخش آنها مراجعه شود به : www.hodhodfarsi.tv

برنامه در کوچه‌های تاریخ: تحلیلی از مقاطع تاریخی حادثه کربلا ارائه می‌کند. بدین بیان که در هر برنامه از تاریخ کربلا بخشی را انتخاب و به ارائه آن پرداخته می‌شود و نکات تربیتی و آموزنده آن یادآوری می‌گردد.

برنامه یاران امام حسین (ع):

به ذکر فضائل یاران امام می‌پردازد و در کنار آن یک نقاش، روایت مجری از یاران امام را به تصویر می‌کشد. برنامه مدرسه عاشورایی، برنامه‌ای است گفتگو محور و با حضور کودکان و نوجوانان و یکی از خصوصیات و مسائل شاخص ایام محرم یا حادثه کربلا را بیان می‌کند و به تشریح آن می‌پردازد.

برنامه در پیشگاه عدالت: با حضور کودکان و نوجوانان به محاکمه اشقیا و دشمنان امام حسین (ع) که در صحنه کربلا حضور داشته‌اند و مرتکب جنایاتی شده‌اند می‌پردازد.

نقش تربیتی شبکه ماهواره ای هدهد در کودکان

۱- نقش مثبت داشتن شبکه هدهد در تربیت کودکان

همانطور که در مطالب گذشته در نقش تربیتی رسانه‌ها و از جمله آنها تلویزیون اشاره کردیم این رسانه و از جمله آنها شبکه ماهواره ای هدهد می‌تواند نقش مثبت و تاثیر گذاری در تربیت کودکان داشته باشد.

زیرا شبکه جهانی هدهد فارسی بعنوان یک شبکه ای که به ادعای مدیران این شبکه ۴۰ درصد برنامه های خودشان را تولید می‌کنند و با سیری در برنامه های پخش شده از این شبکه می‌توان دریافت که این شبکه تلویزیونی شیعی تا حدودی توانسته نسبت به سایر شبکه های هم عرض خود زمینه تاثیر گذاری در زمینه مفاهیم دینی حقه موفق باشد و این مهم را می‌توان در اهداف موسسین و برنامه های تولیدی و ارائه شده توسط این شبکه مشاهده نمود که از جمله آنها پخش تولیدات این شبکه در مناسبتهای مختلف، کلیپ ها و سخنرانی ها و سرودهایی با مضامین دینی و شیعی با تاکید بر عدم استفاده از موسیقی غربی و استفاده از صداهای طبیعی را مثال زد و شاهد آورد.

شاهد موفقیت این شبکه همان طور که بیان شد مقابله شبکه های غیر شیعی و رتبه چهارم در رابطه با اقبال مخاطبین در مدتی کوتاه به این شبکه می‌باشد.

همانگونه در بحثهای گذشته اشاره کردیم دوره سنی ای که کودک به آن اطلاق می‌شد سنین ۳ الی ۱۴ سالگی بود و همانگونه که در معرفی شبکه هدهد گفتیم برنامه های این شبکه برای رده سنی ۳ الی ۱۴ ساله تهیه و تولید و پخش می‌شود که همان جامعه هدف ما در بحث تربیت کودک می‌باشند و شبکه هدهد فارسی با توجه به استفاده از مضامین شیعی

و مبتکرانه از جمله در زمینه موسیقی طبیعی موفقیت چشمگیری داشته خصوصاً که تحت اشراف مرجع عالم تشیع قرار دارد و دست اندر کاران آن از بطن نظام جمهوری اسلامی ایران هستند و لذاست که در مدتی کوتاه در بین ۲۳ شبکه کودک و نوجوان توانسته رتبه چهارم را در نظر سنجی ها کسب نماید و حتی تهدیدی جدی برای شبکه های ضد شیعی محسوب شود.

محصل کلام اینکه؛ محتوای دینی مطمئن بعلاوه ارائه در قالب مناسب دینی و جذاب بعلاوه وجود مخاطب خاص (کودکان) مساوی با رسیدن به بخشی از هدف (تربیت دینی کودک) که در این راستا شبکه هدد فارسی موفق عمل کرده است.

۲- نقش مکمل شبکه هدهد در تربیت کودکان

نکته اساسی که در تربیت کودک باید مد نظر قرار بگیرد همانطور که در بخشهای قبلی اجمالاً به آن اشاره شد این است که هیچ گاه نباید تربیت کودک که امری تدریجی است و هدف غایی از آن تربیت صحیح دینی است را مختص به یکی از عوامل تربیت کودک دانست.

لذا خانواده دینی در کنار یک شبکه جهانی و ماهواره ای شیعی که شبکه هدد باشد نقش مکملی در تربیت صحیح دینی کودک خواهد داشت. جهت آن این است که همانگونه که در مطالب گذشته به آن اشاره نمودیم تلوزیون بعنوان رسانه ای تاثیر گذار در عصر کنونی که جزئی از خانواده ها شده است در معرض مشاهده مستمر کودکان قرار گرفته و اگر این رسانه از حیث محتوا و نحوه مشاهده مدیریت شود در کنار تربیت دینی کودک نقشی موثر و تاثیر گذار خواهد داشت و با توجه به آنچه در مورد سابقه شبکه هدهد و هدف از تاسیس آن و نوع محتوای این شبکه بیان شد به نقش مکمل این شبکه شیعی جهانی در تربیت صحیح دینی پی خواهیم برد لذا باید با تبلیغ این شبکه فارسی جهانی و تمایل به آن خانواده ها را از این ظرفیت موجود در زمینه تربیت صحیح دینی کودکان به نحو احسن بهره برده شود.

۳- تحلیل و بررسی عملکرد شبکه هدد فارسی

با توجه به بیان نقش مکمل شبکه هدهد در تربیت دینی کودکان در کنار عامل مهم خانواده و ثابت بودن این مطلب اما باید خاطر نشان شود که ایراداتی از حیث محتوا و از حیث غیر محتوا به این شبکه وارد است که مسئولان و دست اندر کاران این شبکه با لحاظ این موارد می توانند در تقویت و توسعه هر چه بیشتر این شبکه گامهای موثری را بردارند.

از حیث محتوا:

بنا به ادعای مدیر این شبکه موسیقی در کلیپ های ارائه شده بکار نمی رود و از صدا های طبیعی استفاده می شود اما با مشاهده این کلیپ ها خلاف این ادعا مشاهده می شود هر چند دست اندر کاران این شبکه در این زمینه نسبت به سایر شبکه ها گامهای خوبی برداشته اند.

از طرفی این شبکه به ادعای مدیران آن ۶۰ درصد برنامه های خود را تولید نمی کند و این آسیبی جدی برای این شبکه می باشد .

از سوئی دیگر این شبکه در زمینه ساخت انیمیشن ها، کارتونها و سریالها یا وارد نشده یا بسیار ضعیف عمل کرده و بیشتر از برنامه های زنده و طرفینی بهره می برد که این امر باعث می شود مخاطبان این شبکه کم شوند و به سراغ سایر شبکه ها بروند لذا لازم است در زمینه تولید محصولات دینی صحیح در قالب سریال، انیمیشن و کارتون دست به فعالیت جدی ای بزنند.

از حیث غیر محتوا:

از جایی که استفاده ماهواره به سرعت در جهان در حال گسترش است و در شهرهای بزرگ ایران چون تهران و سایر شهرها استفاده ماهواره در حال گسترش است شایسته است دست اندر کاران این شبکه ماهواره ای به تبلیغ این شبکه شیعی پردازند و در این زمینه کم کاری ننموده و بخوبی از فضای رسانه های جمعی در تبلیغ این شبکه و برنامه ها و هویت دینی این شبکه و نظارت مرجع دینی از آن کم نگذارند.

نتیجه گیری

شبکه ماهواره ای هدهد فارسی در تربیت دینی کودک در عصر حاضر نقش مثبتی دارد با این حال نباید از نقش اساسی و محوری خانواده در تربیت کودک غفلت نمود و با روی آوردن به سوی محتواهای صحیح دینی چون شبکه ماهواره ای هدهد فارسی قدری از مضرات و جنبه های منفی رسانه در عصر حاضر کاست و از این فرصت ظهور رسانه ها به نحو احسن استفاده نمود و این هدف محقق نمی شود جز با هماهنگی تربیت صحیح کودک از خانواده ها و در کنار آن استفاده از سایر عوامل چون رانه های تصویری مثل شبکه هدهد فارسی و مدیریت نمودن خانواده ها و توجه و حساسیت خانواده ها در استفاده از تلویزیون و کاستن جنبه های منفی آن .

توصیه و پیشنهاد:

تمرکز خانواده ها باید بر برنامه های عملی و به عبارتی رفتاری باشد و الا به صرف تذکر والدین تربیت راه صحیح خود را طی نخواهد کرد بدین بیان که خانواده ای که افراد الگوی آن خود مدیریتی در برنامه های عبادی و معیشتی از خوردن و پوشیدن و دیدن تلویزیون و .. ندارند چطور می توانند فرزند خود را تربیت نمایند. لذا لازمه تربیت صحیح دینی لحاظ کردن همه عوامل و اسباب آن یعنی نقش اساسی: خانواده در راس همه، محیط پیرامون از همسالان و همسایه های مناسب، مدرسه، جامعه سالم و استفاده مفید و موثر از رسانه ها می باشد.

و از همه مهمتر به نقش خانواده توجه نمود چرا که خانواده با نقش محوری ای که دارد می تواند کودک را نسبت به بهره بردن از سایر عوامل و اسباب تربیت که در سطور بالا اشاره شد، واکسینه نماید. و لازمه این امر توجه ویژه والدین به نقش خودشان و انجام وظایفی که در قبال فرزندشان دارند خواهد بود و الا اگر والدین نقششان کم رنگ شد و تربیت را واگذار به مدارس و تلویزیون و جامعه کردند قطعاً نتیجه مطلوبی از تربیت دینی نصیبشان نخواهد شد و بزودی عواقب کم کاری در زمینه تربیت دینی کودک به خودشان و جامعه بر خواهد گشت.

در نتیجه خانواده ها باید نقش خود را در تربیت کودک به احسن وجه با تمسک به سیره و تربیت قرآن و اهل بیت علیهم السلام و علمای دین ایفا نمایند و خصوصاً نسبت به رسانه های نو ظهور و من جمله تلویزیون توجه ویژه ای داشته باشند و با مدیریت تماشای آن از برنامه های مفید و جنبه های مثبت تلویزیون از جمله شبکه های چون شبکه هدد فارسی استفاده نمایند و با شناخت مضرات تلویزیون آنها را به حداقل برسانند.

برخی منابع

قرآن کریم

۱. طبرسی، حسن، مکارم الاخلاق، ترجمه سید ابراهیم میرباقری، تهران، فرهانی، ۱۳۶۵ ش.
۲. جمعی از مولفان؛ روان‌شناسی رشد، تهران، سمت، ۱۳۷۰، چاپ اول، ص ۲۲۸ تا ۲۳۰.
۳. الحر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: آل الیبت، ۱۴۰۹ ه.ق.
۴. دهخدا، علی اکبر؛ لغت نامه دهخدا، ناشر: مؤسسه انتشارات، دانشگاه تهران سال نشر: ۱۳۷۷ ش نوبت چاپ: دوم
۵. سیف، سوسن و دیگران؛ روان‌شناسی رشد، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۷۷، چاپ هشتم
۶. عزیزی، شهلا؛ خانواده و تلویزیون، تهران، مرنديز، ۱۳۷۳
۷. فیلیپ نیومن و باربارا نیومن، «اثرات تلویزیون بر رشد کودکان و نوجوانان»، ترجمه اسماعیل بیابانگرد، فصلنامه پژوهش و سنجش، ش ۱۵ و ۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۷۷)
۸. قطبی، هادی؛ آداب و آفات تربیت کودک و نوجوان، بررسی آسیب‌های احتمالی و آرایه راهکارهای عملی، نویسندگان همکار: داوود سد میرزایی، علی شاهرخی. قم: احمدیه، ۱۳۸۴
۹. کریمی، یوسف؛ روان‌شناسی شخصیت، تهران، ویرایش، ۱۳۷۷، چاپ چهارم
۱۰. مجلسی محمد باقر، بحار الانوار: الجامعه لدرراخبار الائمه الطهار، نشر بیروت داراحیاء
۱۱. مجله متین، شماره ۲۱، موسوی بجنوردی، محمد: بررسی مفهوم و معیار کودکی در تفکر اسلامی و قوانین ایران برای بهره‌مندی از حقوق مربوطه
۱۲. محمد بن حسین، شریف الرضی، مترجم: دشتی، محمد، نهج البلاغه (ترجمه دشتی)، ناشر: مشهور محل، نشر: قم
۱۳. محمد بن یعقوب، الکلینی؛ الفروع من الکافی، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، چاپ دوم ۱۳۶۲ ش ج ۲.
۱۴. ملوین دفلور و اورت ای. دنیس، شناخت ارتباطات جمعی، ترجمه سیروس مرادی، تهران، دانشکده صدا و سیما، ۱۳۸۳
۱۵. منصور، محمود؛ روان‌شناسی ژنتیک، تهران، سمت، ۱۳۷۸، چاپ اول
۱۶. ن. س. بیروکف، تلویزیون و دکتین های آن در غرب، ترجمه محمد حفاظی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ای، ۱۳۷۲
۱۷. وسائل الشیعه، الشیخ حرّ العاملی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا، ج ۱۵
۱۸. سایت : www.hodhodfarsi.tv
۱۹. سایت: www.iranjewish.com